

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 127 / 2017-12

**İNGİLTERE’NİN SANAYİ DEVRİMİ VE SONRASI DIŞ TİCARETİ VE BU
TİCARETİN BÜYÜMESİNE ETKİSİ İLE İLGİLİ BİR ARAŞTIRMA**

Ali Emre İşlek*

[*emre.islek@afdair.com](mailto:emre.islek@afdair.com), Dış Ticaret Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Doktora programı öğrencisi.

Özet

Bu çalışmanın ilk bölümünde İngiltere'nin sanayi devrimi ve sonrası siyasi ve ekonomik süreçleri incelenmiş, birinci ve ikinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan finansal darboğazı çalışılmıştır. Hemen akabinde 1960 – 1993 yılları aralığında İngiltere'nin bu darboğazı aşmak için uyguladığı Uluslararası Serbest Ticaret politikaları sonucu ortaya çıkan dış ticaret artışına paralel olarak, hem milli gelir hem de gayri safi yurtiçi hasılları artış oranlarına, çalışmanın bir sonraki bölümü ile ilintilendirmek amacı ile yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, İngiltere'nin 1994 ile 2015 yılları arasındaki dış ticaret, gayri safi yurtiçi hasıla ve ihracattaki yüksek teknoloji pay verileri, bu veriler arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koymak amacı ile toplanmış, derlenmiş, değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, dış ticaret, büyüme, literatür, sanayi devrimi

Abstract

In the first part of this study, the political and economic processes of England's industrial revolution and its aftermath were examined and the financial bottleneck that occurred after the first and second world wars was studied. Just afterwards, the international free trade policy which England implements to overcome this bottleneck from 1960 to 1993 has been examined. And in parallel with the increase rate in foreign trade, both national income and gross domestic product growth rates were included with the aim of linking them with the next part of the study.

In the last part of the study, England's foreign trade, gross domestic product and export of high technology share data between 1994 and 2015 has been collected, compiled, evaluated and interpreted in order to demonstrate the positive relationship between these data.

Key words: England, foreign trade, growth, literature, industrial revolution.

Giriş

Bu çalışmanın yapılmasındaki sebep, serbest dış ticareti ilk olarak teorileri ile birlikte ortaya koyan ve devamında uygulamaları ile geliştiren bir ülkenin, bu uygulamaları sonucunda ortaya çıkan dış ticaret verileri ile büyüme verileri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Bu çalışmanın amacı ise, İngiltere'nin sanayi devrimi ve sonrası 2015 yılına kadar olan ekonomik sürecine ve bu süreçteki serbest dış ticaret kavramına bakışını özetlemek, son olarak da bu serbest dış ticareti destekleyen politikaları sonucundaki dış ticaret rakkamları ile büyümesi arasında pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktır.

Bu çalışmanın giriş bölümünü takip eden ikinci bölümünde, dış ticaret literatürüne genel bir bakış yapılmış, daha sonraki üçüncü bölümde İngiltere'de sanayi devrimi ile birlikte klasik iktisat teorileri ile başlayan serbest ticaret politikaları genel hatları ile ele alınmış, özellikle 1960'lı yıllar sonrası İngiltere'nin uyguladığı serbest dış ticaret politikalarının, dış ticarete ve dolayısı ile büyüme rakkamlarına etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca İngiltere'nin Sanayi devrimi ve sonrasındaki 1960'lı yıllara kadar olan siyasal ve ekonomik sürecinden genel hatları ile bahsedilmiş, İngiltere'de 20. yüzyıl başlarında başlamış olan, her iki dünya savaşı ile ivmesini arttıran ekonomik geri gidiş ve özellikle 1960'lı yıllardan sonra ülkede oluşan tahribatın kontrol altına alındığı, gelirlerin ve dış ticaretin büyüdüğü bir serbest dış ticaret programının gerçekleştirildiği araştırma bulgularında yerini almıştır.

Dördüncü bölümde, İngiltere'nin Sanayi Devrimi sonrası 19. yüzyıl sonlarına kadar yaşamış olduğu siyasi ve ekonomik süreci, hemen sonrasında başlayan ve II. Dünya savaşı sonuna kadar süren siyasal ve ekonomik gerileme dönemine genel bir bakış ile birlikte, 1960 ile 1993 yılları aralığındaki dış ticaret, kişi başına düşen milli gelir ve gayri safi yurtiçi hasılası artışı verilerine yer verilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise, İngiltere'nin II. Dünya Savaşı sonrası tecrübe ettiği finansal darboğazı ve devamında Serbest Dış Ticaret'i destekleyen örgütlere katılımı genel bir bakış açısı ile incelenmiştir. Akabinde, özellikle İngiltere'nin son yirmi yıldaki dış ticareti ile ekonomik büyümesi arasındaki pozitif ilişkiyi izah etmesi açısından 1994 ile 2015 yılları aralığındaki dış ticaret, gayri safi yurtiçi hasıla ve ihracattaki yüksek teknoloji paylarının

yıllar içerisindeki değişimleri verileri Dünya Ticaret Örgütü verilerinden toplanmış, derlenmiş, değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmada yöntem olarak Literatür taraması yapılmış, 1960 ile 1993 yılları aralığı ve 1994 ile 2015 yılları aralığı verileri Dünya Ticaret Örgütü kaynaklarından derlenerek yorumlanmış ve ilaveten 1994 ile 2015 yıllarına ait veriler, bu veriler arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koyabilmek amacı ile regresyon analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

1. Dış ticaret ve büyüme ile ilişkisine ait literatüre genel bir bakiş.

İlk olarak 1776 yılında Ulusların Zenginliği eseri ile Serbest dış ticaret kavramını ele alan Adam Smith, dış ticaretin büyümenin motoru olduğu tezini Mutlak Üstünlükler Teorisi ile savunmuştur ve devamında David Ricardo, Thomas Malthus, Robert Torrens, Jean Baptiste-Say, Frederic Bastiat, Nassau Senior, John Stuart Mill ve John Elliot Cairnes 19. yüzyılın ortalarına kadar temelde işbölümü ve serbest ticaretin yararlarına vurgu yaparak, serbest dış ticaretin, katılan tüm ülkelerin ekonomik büyümelerini ve dolayısı ile refahını arttırabileceğini ifade etmişlerdir. (Seyidoğlu, 2015)

20. yüzyıla girildiğinde, klasik dış ticaret teorilerinin emek değer teorilerine dayanması ve emeği homojen bir üretim faktörü olarak ele alması nedeni ile eleştiriler ile karşılanmıştır. Bunun nedeni, Neo-Klasik iktisatçılar hakiki hayattaki üretimde emek dışında sermaye, doğal kaynaklar ve girişimci gibi diğer faktörlerin de var olduğunu ve emeğin homojen değil heterojen bir özellik taşıdığını iddia etmeleriydi.

Eli Hecksher ve Berlin Ohlin Faktör Donanımı teorisini geliştirmişler ve daha sonra Amerikalı iktisatçı Paul Samuelson bu teoriye katkıda bulunmuştur. Ve bu teori Hecksher-Ohlin teorisi olarak literatürde yerini almıştır. (Bayraktutan,2003)

İkinci dünya savaşıdan sonra ise, Faktör Donanımı teorisinin uluslararası ticareti farklı faktör donatımlarına ait karşılaştırmalı üstünlükler ile açıklaması nedeniyle, daha ziyade gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticareti açıklayabildiği ile ilgili eleştiriler yapılmıştır. Dolayısı ile uluslararası ticarete var olan ampirik olguları izah etmeye yönelik olarak 1960'lı yıllardan itibaren Yeni Ticaret Teorileri ortaya atılmıştır.

Sırası ile, Donald B. Keesing ve Peter B. Keenan gibi iktisatçılar gelişmiş ülkeler arasındaki dış ticaretin önemli bir kısmını oluşturan sanayi malları ile ilişkili ticaretin Nitelikli İşgücü

teorisi ile açıklanabileceğini açıklamışlardır. M.V. Postner'in Teknoloji açığı teorisi ise ticaretin belirleyicisi olarak teknolojik gelişmeler gibi dinamik faktörleri ele almıştır. R. Vernon Teknoloji Açığı teorisinin bir devamı olarak Ürün Dönemleri teorisini geliştirmiştir. Steffan B. Linder ise Faktör Donanımı teorisinin doğal kaynaklar gibi ürünler ile ilgili ticareti açıklayabilmesine karşın sanayi malları ticaretini açıklamada eksik kaldığını belirterek Tercihlerde Benzerlik teorisini geliştirmiştir. Ölçek Ekonomisi teorisi de Faktör donanımı teorisini, uluslararası ticaret içerisinde olan iki malın iki ülkede de ölçeğe göre sabit getiri koşulları altında üretildiği varsayımından dolayı eleştirmiş ve yeni bir model önermiştir. Edward H. Chamberlin'in ortaya attığı Monopolcu Rekabet Teorisi'nde Yeni Ticaret Teorileri arasında sayılmaktadır. Bu teoride Faktör Donanımı teorisinde değerlendirilmemiş olan ülkeler arasındaki faktörlerin hareketliliği ve taşıma giderleri analizlere dahil edilmiştir.

Yukarıda ana hatları ile ele alınmış olan Klasik, Neo-klasik ve Yeni Ticaret Teorilerine ek olarak günümüz dünyasında dış ticaret kavramı, bu modellere ek olarak sırasıyla başta endüstriler-arası ticaret, firma-içi ticaret ve endüstri-içi ticaret kavramları olmak üzere halen yoğun bir inceleme konusu olmaya devam etmektedir. (Deviren,2003)

Nerede ise tüm bu teorisyenlerin ortaya koydukları tezlerde mutabık olunan husus serbest dış ticaretin ekonomik büyümeye etkisinin pozitif yönlü olabileceği şeklindedir.

İlaveten, son yıllardaki dış ticaret ve ekonomik büyüme ile ilgili ampirik çalışmalar yapılmıştır. Konuyla ilgili son dönemlerde yapılan çalışmaların ortak noktası dış ticaret, ithalat veya ihracatın ekonomik büyümeyle nedensellik ilişkisi içerisinde olmasıdır. Örnek olarak Jayme F.G., 2001 yılındaki "Notes on trade and growth" başlıklı çalışmasındaki ekonomik büyüme ve ticaret arasındaki teorik ve ampirik bağlantıların kurulmuş olduğu ve ticaret ve büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini ortaya koyulduğu çalışma, Şahin Avşin'in 2004 yılındaki tezinde savunduğu dış ticaretin ekonomik büyümeye etkisini örneklem ülkeler üzerinde gösterdiği ve VAR modeliyle değişkenler arasında pozitif bir ilişkinin gözlenmiş olduğu ve dış ticaretin ekonomik büyümeyi artırdığı ile ilgili araştırma, Türker Oguzhan'ın 2009 yılında 93 adet gelişmekte olan ülke üzerinde panel veri analizi yöntemiyle serbest ticaret ve ihracatın ekonomik büyümeye etkisinin incelendiği ve ihracatın etkisinin pozitif çıktığı araştırma ve Çevik Ebru'nun 2014 yılındaki Dış Ticaret'in Ekonomik büyümeye etkisi adlı çalışmasındaki ihracattan GSYİH'ya tek yönlü, ithalattan GSYİH'ya çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu çalışmalar gösterilebilir. (Temel, 2016)

Ayrıca belirtmek gerekir ki; Dış Ticaret'in ülkelerin mamül ihracat ve ihtalatının toplamı olduğu gözönüne alındığında, her iki faktörün de ayrı ayrı büyümeye katkısı olduğu literatürde değerlendirilmiştir. İhracattan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi, "İhracat Çekişli Büyüme (Export-Led Growth-ELG)" olarak bilinmektedir. Jeffrey A. Frenkel ve David Romer 1999 yılındaki yayınlarında dış ticaretin, fiziksel ve beşeri sermayenin birikimini teşvik ederek üretimi arttırdığı sonucuna varmışlardır. Jonathan Perraton, 1999'daki yayınında ihracat, kaynakların etkin dağılımını sağlayarak büyümeyi hızlandırmaktadır bulgusunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Antonella De Matteis 2004 yılında 82 ülkeyi kapsayan ve ihracat ile büyüme (GSYİH) arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, ihracat artışının ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkilediğini, bu etkinin gelir seviyesi yükseldikçe daha da belirginleştiğini ve arttığını ifade etmiştir. İthalattan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ise, "İthalat İtişli Büyüme (Import-Led Growth-ILG)" olarak adlandırılmaktadır. Titus O. Awokuse'nin 2008 ve Paul M. Romer 'in 1991'deki yaklaşımı şunları ortaya koymaktadır. İthalat, bir yandan üretim fonksiyonundaki teknoloji faktörünü elde etme, diğer yandan da üretim için ihtiyaç duyulan, ancak ülkede bulunmayan veya miktar ve nitelik olarak yetersiz olan ara ve sermaye mallarını temin imkânı vermesi nedeniyle, büyümeyi teşvik edebilmektedir. Özellikle içsel büyüme modelleri bu noktada Ar-Ge'ye atıf yaparken, dünyada geliştirilen yeni teknoloji ve bilgiye ulaşım kanalı olması nedeniyle ithalatın, uzun vadeli büyümede önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. İthalat yeni teknolojilerin ülkeye transferindeki aracı rolüyle, kimi zaman ekonomik büyümeye katkı bakımından, ihracattan daha önemli rol oynayabilmektedir. (Korkmaz ve Aydın, 2015)

Tüm bu yukarıda bahsi geçen teoriler ve çalışmaların ışığında günümüzde, dış ticaretin ekonomik büyüme üzerindeki önemi hususunda genel bir mutabakat sağlanmıştır yorumu yapılabilir.

2. İngiltere'nin Sanayi Devrimi sonrası 19. yüzyıl sonlarına kadar yaşamış olduğu pozitif yönlü siyasi ve ekonomik süreci ve hemen sonrasında başlayan ve II. Dünya savaşı sonuna kadar süren siyasal ve ekonomik gerileme dönemi.

17. yüzyılın ortalarından başlamak üzere, İngiltere'deki iş adamları ve tüccarların yanısıra bazı bilim insanları da devletin müdahaleci yaklaşımlarına karşı serbest ticarete ait iktisadi hususlara dikkat çekmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda merkantilist doktrine itiraz eden bir gurup ortaya çıktı. Bu guruba göre ekonomi ve dolayısı ile ticaret kendi kendini

yönlendirebilecek ve herhangi bir dış müdahaleye ihtiyaç duymayan bir sistemdi. Dolayısı ile özellikle devletin müdahaleci mekanizmasının etkisi ne kadar az olursa, ekonomi de o kadar iyi ve verimli çalışırdı. Ayrıca kısıtlama ve müdahalelerin ortadan kalkması, hem kişiler hem de ekonomi için çok daha iyi olacaktı. <http://www.tarih.gen.tr/merkantilizm.html>

Bu temel üzerine John Locke (1632 – 1704 İngiliz filozof, Liberalizm’in babası olarak bilinir) ve David Hume (1711-1776 İskoçyalı filozof, ekonomist) liberalizm’in temellerini hazırladıkları söylenebilir. Akabinde Adam Smith’in 1776’da yazdığı kısaca Wealth of Nations (Ulusların Zenginliği) kitabıyla başlayan; David Ricardo John S. Mill, John B. Say ve Thomas R. Malthus ve benzerlerinin teorileri ile eklemeler yaptıkları klasik iktisat kuramı ve bu kuramın içeriğindeki serbest ticaret anlayışı gelişme sürecini devam ettirmiştir. Klasik iktisatçıların tamamı, aslında devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini, bireylerin toplum ve ekonomi içerisinde özgür olarak kendi menfaatlerini aramasının daha doğru olduğunu, böylece üretimin sağladığı servetin belli bir zümrenin kontrolü ve hükümrانlığında değil fakat toplumun diğer katmanlarını da olabildiğince fazla kapsamasının daha doğru olacağını savunuyorlardı. (Taşar, 2016)

Tüm bu gelişmelerin sonucunda özellikle 18. yüzyılın ortalarından itibaren İngiltere’de Merkantalist yaklaşımların neredeyse bir asırdan daha fazla, gittikçe artan ve yoğunlaşan bir şekilde eleştirilmesi sonucunda ortaya çıkan, zenginleşen ve çeşitlenen serbest ticarete dayalı klasik iktisat teorileri, siyasi ve iktisadi yaşamda gittikçe daha fazla karşılık bulmuştur. Buna bağlı olarak devletin müdahaleci sistemine karşı çıkan; dolayısıyla bu anlamda merkantalist anlayışa karşı gelen klasik iktisat doktrini, faydalarını İngiltere’nin sosyal ve ekonomik düzeninde 18. yüzyılın sonlarından itibaren oldukça dikkat çekici bir şekilde göstermeye başlamıştır. (Bilik,1993)

Uluslararası ticaret, tüm bu avantajlarına ek olarak, ülke içindeki ticaretin de olgunlaşmasında etkin olan kurumsal yapı ve iş ahlakının doğmasına yardımcı olmuştur. Bu noktada iç gümrük sisteminin kaldırılarak bütün İngiltere’ nin de birlik halinde büyük bir pazara dönüşmesinden bahsetmek gerekir. (Küçükkalay, 2014) Ek olarak dış ticaretin gereklerinden doğan düzenli pazarlama, sigorta, kalite kontrol ve ürünlerin standartlaştırılması sistemleri ülke içinde verimliliğin yükselmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Böylece, 18. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde İngiltere, toplam dünya sanayi üretiminin dörtte birini üretir hale gelmiş ve toplam uluslararası ticarete üçte bir ile dörtte bir bir pay sahibi olmuştur. Yine bu

tarihlerde uluslararası ticaretin ve dünya sanai üretiminin üçte biri İngiltere'nin kontrolündeydi. (Güran,2011)

İlaveten bu dönemden başlayarak ve nerede ise 20. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde, İngiltere'nin öncüsünde önce makineleşme dönemi ve daha sonra takiben teknoloji dönemi olarak adlandırılan iki dönemin olduğu genel akademik görüştür. 1870'li yıllara kadar etkisini sürdüren birinci dönemin belirleyicileri kömür, buhar ve demir iken ikinci dönemin belirleyicilerinin bilimsel buluşlar ve bunların üretime uygulanması dönemi olduğu söylenebilir. (Turanlı, 2011)

Denizler üzerinde hakimiyet kurmuş olan Britanya İmparatorluğu, özellikle 20.yüzyılın başlarından itibaren gücünü yitirmeye başlamıştır. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır ancak en başlıcaları olarak, Almanya'nın 1871'de ulusal bütünlüğünü sağlayarak Avrupa'da oldukça etkili bir güç olması ve böylece İngiltere'nin yıllardır yararlanmakta olduğu Avrupa ile ilgili menfaatlerini engellemesi, yine Almanya'nın 1890'lardan başlamak üzere yeni sömürgeler sağlamak için dünyadaki farklı bölgelerde İngilizlere oldukça ciddi rakip olması, İngilizlerin karalardaki zayıflıklarının artması ve azalan ekonomik ve siyasal gücü en önemli etkenler olarak sıralanabilir. İngilizlerin bu dönemde sömürgelerdeki problemlerinin yanında oldukça ciddi ekonomik problemleri de vardı. Artık İngiltere dünyanın endüstri merkezi değildir ve başta ABD ve Almanya olmak üzere başka devletler de İngiltere'nin geçmişteki hakimiyetine son vermişlerdir. (Tüysüzoğlu, 2011) Tüm bu gelişmeler ışığında 1914 yılında I. Dünya savaşı çıkmış ve İngiltere ekonomik olarak eski ihtişamından oldukça uzak olarak 1960'lı yıllara kadar oldukça zor günler geçirmiştir. İlaveten İngiltere I. Dünya savaşı ve sonrasında ekonomisini ayakta tutabilmek için ABD'den çok ciddi miktarda borç para almış, bu borçları geri ödeme konusunda sıkıntıya düşmüş ve hem siyasal hem de ekonomik yönden son derece sıkıntılı bir süreç yaşamıştır. Tüm bu gelişmelere ek olarak 1929 yılında ortaya çıkan dünya ekonomik buhranı İngilizlerin yaşadıkları problemlere yenisini eklemiş ve Amerika'ya borçlarını dahi ödemekte zorlanan İngiltere, 1929 bunalımı sonrasında tam anlamıyla ekonomik bir çöküş yaşamıştır. İngiltere tüm bu olumsuz süreçler sonucunda II. Dünya Savaşı'na girmiş ve bu savaştan yine Amerika Birleşik Devletleri'nden aldığı yardımlar sayesinde galip olarak çıkmıştır fakat bu savaş tıpkı birinci dünya savaşında olduğu gibi İngiliz ekonomisine ek yükler getirmiş ve kendisini siyasal ve ekonomik olarak eskisinden de daha da zor ve çetin siyasal ve ekonomik zorluklar içerisinde bulmuştur. Ek

olarak hava gücünün hiç de zannedildiği kadar güçlü olmadığı ortaya çıkmış ve bu alanda da neredeyse tüm prestijini kaybetmiştir. Savaş sona erdiğinde İngiltere savaşı kazanmış bir ülke idi ancak Winston Churchill'in de dahil olduğu ortak bir görüş vardı ki o da Büyük Britanya İmparatorluğunun eski gücünün ve buna bağlı olarak dünya hakimiyetinin sonunun geldiği idi. (Hobsbawn, 2006)

3. İngiltere'nin II. Dünya savaşı sonrası tecrübe ettiği finansal darboğazı ve Serbest Ticareti destekleyen örgütlere katılımına genel bir bakış.

II. Dünya Savaşı süresince İngiltere, genel hatları ile Amerikan Kongresi'nin 2 Mart 1941 tarihinde onayladığı "Ödünç Verme ve Kiralama Yasası" ile alınan 31 milyar dolarlık yardımla varlığını sürdürebilmiştir. Bu yardımlar 1941 yılı sonrasında da devam etmiş ve 1945 yılına gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri başkanı Harry Truman o güne kadar 48.5 milyar dolar tutarında yardıma temel alınan bu yasayı yürürlükten kaldırmıştır. Çünkü, İngiltere'ye yapılan bu yardımın Amerikan ekonomisine olumsuz etkileri bulunduğu savunuluyordu ve ilaveten Amerika'da, savaş sırasında İngiltere'ye yeterince borç verildiği, daha fazlasının imparatorluğu kurtaramayacağı düşüncesi hakimdi. (Alpay, 2012) Fakat daha sonra bu borç verme sistemi yeniden düzenlenecek ve bir süre daha devam edecektir. (Çağrı, 1996) Savaş yükünün bir kısmı da iç borçlanma ile dengelenmeye çalışılmıştır ve fakat sadece Amerika'dan o güne kadar alınan dış borç yüklü dahi oldukça ciddi bir miktardır ve ödenmesi gerekecektir. Borçlanma sadece Amerika'dan değil aynı zamanda sömürgelerden ve Avrupa'dan da yapılmıştır. (Cairncross, 1987) Tüm bu borçlanmaya karşın halen yeterli kaynaktan yoksun bir İngiltere vardır ve Keynes' in önerisi ile yeniden Amerika ve Kanada'dan ilave borç alınması gerekecektir. Bunun bir nedeni de savaşın asıl kazanç sağlayan teknoloji bazlı üretimlerinin negatif etkilemiş olması idi. Bunların bazıları bilgisayar, radar, sentetik ürünler, ilaç, nükleer fizyon ve jet motoru üretimi ile ilgili sektörlerdi. Ve Winston Churchill 1945 yılında, İngiltere'nin gücünün gerilediğini ve imparatorluğun oldukça ciddi bir düşüş içerisinde olduğunu kabullenecektir.(Shepley ve Byrne,2015) İlaveten bu dönemde savaşın ve dünyadaki diğer ekonomik olayların etkisi ile İngiltere'nin ihracatı 1938 yılındaki ihracattan %40 oranında azalmıştır, dolayısı ile hem üretimin hem de ihracatın artırılması gerekecektir. (Aldcroft, 1986) Tüm bu sarsıntılı dönemler sırasında ve sonrasında 1945'de kurulan IMF ve Dünya Bankasına, 1948'de kurulan ve daha sonra Dünya Ticaret Örgütü olacak olan GATT'a üye olunacak ve Dünya Serbest Ticareti sistemine entegre olma

kapsamındaki çalışmalar ivme kazanacaktır.
https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/united_kingdom_e.htm

Araştırmamızın çıktıları, 1960’lardan sonra İngiliz ekonomisinde uygulanan serbest ticareti geliştirmeye dönük politikaların etkilerini büyüme üzerinde gösterdiği yönündedir. 1961 yılında dünya sanayi üretimindeki payı Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği’nden daha azdı fakat yine de İngiltere bu tarihte, halen dünyanın üçüncü büyük motorlu taşıt üreticisi, beşinci büyük radyo ve televizyon üreticisi, ikinci büyük gemi yapımcısı ve ikinci büyük ticaret filosu sahibiydi. (Hobsbawn, 2013) Hemen bu dönemin akabinde İngiltere, 1961 yılında kurucu üye olarak İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı’na (OECD) üye olmuştur.
http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-oe.cd.tr.mfa

1973 tarihinde ise hiçte kolay olmayan bir süreç sonunda 1961 ve 1967 yıllarında yapılan müracatların Fransa tarafından reddinden sonra Avrupa Birliğine de üye olmuştur.
<http://www.kto.org.tr/d/file/ingiliz-milletler-toplulugu-ve-ingilterenin-ab-uyeligi.pdf>

1960 ile 1993 yılları aralığındaki Dünya Bankası verileri incelendiğinde, bu dönem aralığında İngiltere’nin mal ve hizmet dış ticareti toplamının 16 kat, kişi başına düşen milli gelirinin 12 katdan daha fazla ve gayri safi yurtiçi hasılasının da 2 katından daha fazla arttığı görülmektedir. <http://data.worldbank.org/country/united-kingdom>. Bu veri bize İngiltere’nin bu dönemdeki dış ticareti ile büyümesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu gösterebilir.

4. 1994-2015 yılları aralığında İngiltere’de dış ticaret ve büyümeye ait veriler.

Bu bölümde 1994 ile 2015 yılları aralığındaki İngiltere’nin Dış Ticareti, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası ve Yüksek Teknoloji İhracatının Toplam İhracata Oranı %si rakamları Dünya Ticaret Örgütü verilerinden derlenmiş, test edilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo1 : İngiltere 1994-2015 yılları aralığı dış ticareti, gayri safi yurtiçi hasılası ve ihrac mallardaki yüksek teknoloji içeren malların ağırlıkları.

	Mal İhracatı (Güncel USD)	Mal İhtalatı (Güncel USD)	Dış Ticaret (Güncel USD)	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Güncel USD)	Yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracata oranı %si
1994	198,797,344,000	223,955,009,000	422,752,353,000	1,140,489,745,944	18.6842
1995	234,372,202,000	261,456,478,000	495,828,680,000	1,320,255,641,471	19.1848
1996	253,622,091,776	282,720,141,312	536,342,233,088	1,392,979,719,189	18.8940
1997	278,906,969,481	305,135,405,241	584,042,374,722	1,537,090,700,720	21.1915
1998	270,295,285,433	311,879,512,430	582,174,797,863	1,623,564,094,071	22.2694
1999	265,442,493,128	315,333,083,128	580,775,576,256	1,652,167,933,991	22.8238
2000	294,899,046,600	374,702,690,648	669,601,737,248	1,635,441,065,214	24.6033
2001	279,425,458,536	358,702,944,795	638,128,403,331	1,613,034,403,340	23.4879
2002	285,996,254,299	372,059,498,514	658,055,752,813	1,757,571,942,446	21.4769
2003	312,059,899,702	425,369,491,041	737,429,390,743	2,028,488,163,265	19.7205
2004	355,027,953,622	502,886,191,564	857,914,145,186	2,389,004,027,829	19.7555
2005	392,744,018,675	528,460,952,104	921,204,970,779	2,508,103,636,364	20.2656
2006	458,598,557,420	614,811,651,266	1,073,410,208,686	2,678,277,828,887	21.4624
2007	454,005,489,911	679,917,917,606	1,133,923,407,517	3,063,005,202,081	18.4780
2008	482,020,961,916	705,344,160,844	1,187,365,122,760	2,875,463,235,294	19.9705
2009	359,615,540,058	552,042,034,589	911,657,574,647	2,367,127,278,392	22.6407
2010	422,014,118,473	627,617,523,093	1,049,631,641,566	2,429,602,904,821	24.9153
2011	517,288,693,419	717,606,233,152	1,234,894,926,571	2,608,995,353,309	23.7146
2012	481,225,753,723	689,137,011,265	1,170,362,764,988	2,646,002,634,060	25.3668
2013	548,041,853,304	657,222,527,853	1,205,264,381,157	2,719,509,472,493	25.8967
2014	511,145,442,935	694,344,323,261	1,205,489,766,196	2,998,833,559,196	26.0928
2015	466,295,682,754	630,251,057,548	1,096,546,740,302	2,861,090,726,740	26.8472

1994 - 2015 artış ve azalış % leri	159.38%	150.87%	43.69%
1994-(1995/2015) ortalama artış ve azalış % leri	108.72%	95.01%	19.55%

Kaynak: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/GBR>

1994 ile 2015 yılları aralığındaki yukarıda derlenmiş olan veriler ışığında, İngiltere bu dönemde;

1-) Dış ticaretini 1994'den 2015'e yaklaşık %159 ve 1994 verisi ile 1995 ile 2015 yılları aralığındaki yirmibir yıllık dış ticaret verileri ortalaması alındığında ise 1994 yılına oranla yaklaşık %109 kadar arttırmıştır.

2-) Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nı 1994'den 2015'e %51, 1994 verisi ile 1995 ile 2015 yılları aralığındaki yirmibir yıllık gayri safi yurtiçi hasılası ortalaması alındığında ise 1994 yılına oranla %95 kadar arttırmıştır.

3-) Yüksek Teknoloji İhracatının toplam ihracata oranı ise 1995'den 2015'e yaklaşık %44 ve 1994 verisi ile 1995 ile 2015 yılları aralığındaki yirmibir yıllık yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracata oranı ortalaması alındığında ise yaklaşık %20 kadar arttırmıştır.

Böylece, İngiltere'nin 1994 ile 2015 yılları aralığında Dış Ticareti, Gayri Safi Yurtiçi Hasılası ve Yüksek Teknoloji İhracatının Toplam İhracata Oranları'nın yıllar itibari ile birbirlerine paralel olarak artmış olduğu izlenebilmektedir. İlaveten değişkenlerin aralarındaki ilişkinin derecesi, gücü ve yönü aşağıdaki regresyon analizi ile de test edilmiştir.

Analizde serilerin durağanlığının araştırılması için genişletilmiş Dickey - Fuller birim kök testi kullanılmıştır.

Tablo2: Dickey – Fuller birim kök testi analizi

Değişkenler	None		Sabitli		Sabitli ve Trendli	
	ADF Değeri	p Değeri	ADF Değeri	p Değeri	ADF Değeri	p Değeri
Dış Ticaret	1.968344	0.9849	-1.9249	0.3153	-1.830346	0.6535
Δ Dış Ticaret	-4.053825	0.0004	-4.495915	0.0023	-4.667923	0.0072
GSYİH	1.282751	0.9424	-1.682126	0.4219	-0.740075	0.9518
Δ GSYİH	-1.822535	0.0661	-2.260571	0.1944	-3.206446	0.118
Δ (GSYİH,2)	-5.449159	0.000	-5.348006	0.0005	-5.154353	0.0034
yüksek teknoloji	1.074263	0.9202	-1.229813	0.6413	-1.678666	0.7246
Δ yüksek teknoloji	-3.902339	0.00005	-3.996906	0.0067	-3.895716	0.0321

Not: Δ simgesi, serilerin birinci dereceden farkının alındığını ifade etmektedir. Δ (GSYİH,2) ise, serinin iki kez farkının alındığını gösterir.

Dış ticaret ve yüksek teknoloji değişkenlerinin tüm durumlar için birinci dereceden durağan olduğu belirlenmiştir. GSYİH değişkeninin ise sabitsiz ve trendsiz modelde birinci farkı alındığında durağan olduğu, ikinci farkı alındığında ise diğer değişkenler gibi tüm durumlarda durağan olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada durağan olan değişkenler kullanılarak en küçük kareler yöntemi ile regresyon analizi yapılmıştır. Analizle ilgili tablolar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo3: Regresyon analizi

Dependent Variable: LNDIS
Method: Least Squares
Sample: 1994 2015
Included observations: 22

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-3.649270	1.363844	-2.675723	0.0150
LNGSYH	1.061631	0.051794	20.49724	0.0000
LNHIGHTECH	0.311414	0.131520	2.367807	0.0287
R-squared	0.966357	Mean dependent var		27.42838
Adjusted R-squared	0.962816	S.D. dependent var		0.342595
S.E. of regression	0.066063	Akaike info criterion		-2.470289
Sum squared resid	0.082922	Schwarz criterion		-2.321511
Log likelihood	30.17318	Hannan-Quinn criter.		-2.435241
F-statistic	272.8802	Durbin-Watson stat		1.113538
Prob(F-statistic)	0.000000			

Tablo'da yer alan regresyon analizi sonuçlarına göre modelimiz bir bütün olarak %5 düzeyinde anlamlıdır. Çünkü F testine ait p değeri 0.05'ten küçüktür. Benzer şekilde modelde yer alan bağımsız değişkenler ve sabit değişken de t testine ait olasılık değerleri %5'ten küçük olduğundan anlamlıdır. Modelin açıklayıcılık gücü yüksektir. Bağımlı değişken olan toplam dış ticaretteki değişmelerin %96'sı bağımsız değişkenler olan GSYH ve yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracata oranı tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca bağımsız değişkenlerin katsayılarının pozitif olmasından ötürü değişkenler arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Örneğin, yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracata oranında meydana gelen 1 birimlik artış toplam dış ticareti %3.1 oranında arttıracaktır. Regresyon analizinin varsayımlarından biri olan otokorelasyon sorunu ise LM testi ile incelenmiş ve sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	1.875356	Prob. F(2,17)	0.1837
Obs*R-squared	3.976522	Prob. Chi-Square(2)	0.1369

LM testi sonucuna göre $T \cdot R^2$ 'ye ait p değeri (0.1369), %5'ten büyük olduğundan modelde otokorelasyon yoktur. Hata terimleri birbirleri ile ilişkili değildir. Bir diğer varsayım olan

sabit varyans durumu ise ARCH testi ile kontrol edilmiş ve sonuçları aşağıdaki gibi bulunmuştur.

Tablo5. Heteroskedasticity Test: ARCH

F-statistic	0.019556	Prob. F(1,19)	0.8903
Obs*R-squared	0.021592	Prob. Chi-Square(1)	0.8832

ARCHtesti sonucuna göre $T \cdot R^2$ 'ye ait p değeri (0.8832), %5'ten büyük olduğundan modelde değişen varyans sorunu yoktur. Model sabit varyanslıdır.

Sonuç

Çalışmamızın çıktıları bize İngiltere'nin özellikle 19. yüzyılın sonundan itibaren ekonomik olarak güç kaybetmeye başladığını, akabinde birinci ve ikinci dünya savaşları süreçleri ve sonrasında ise ekonomisinde oldukça büyük bir darbe aldığını göstermektedir. Yine araştırmamızın çıktıları bize, her iki savaştan da galip devletler gurubu içerisinde çıkan İngiltere'nin bu "siyasi" galibiyetin tam tersine bir ekonomik süreç yaşadığını ve bu ekonomik yıkımın ancak nerede ise yaklaşık yarım asır sonra kontrol altına alınabilmeye başladığını göstermektedir.

İngiltere'nin hemen ikinci dünya savaşı sonrasında klasik iktisat teorilerine dayalı uluslararası serbest ticareti destekleyen bir politika izleme çabalarının ivme kazandığı ve fakat ancak 1960'lı yıllar sonrasında savaşların negatif ekonomik etkilerinden kurtulmaya başlayabildiği yine araştırmamızın çıktıları arasındadır.

Çalışmada, 1960 ile 2015 yılları aralığındaki dönem itibari ile olabildiğince bir bütünlük sağlaması amacı ile 1994 ile 2015 yılları aralığındaki dönemine nazaran daha dar bir kapsamda olsa da, 1960 ile 1993 yılları aralığındaki milli gelir ve dış ticareti verileri incelenmiş ve bu dönem aralığında İngiltere'nin mal ve hizmet dış ticareti toplamının 16 kat, buna mukabil kişi başına düşen milli gelirinin 12 katdan daha fazla ve gayri safi yurtiçi hasılasının da 2 katından daha fazla arttığı çalışmanın çıktıları arasında yer almıştır. Dolayısı ile bu dönemde dış ticaret artışları ile milli gelir artışları arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir.

Son olarak İngiltere'nin 1994 ile 2015 yılları aralığına ait Dış Ticaret, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Yüksek Teknoloji İhracatının Toplam İhracata Oranı verileri derlenmiş ve literatürde yer alan, bir ülkenin ekonomik büyümesinin temel iki kaynağı olan gayri safi yurtiçi harcama ve teknolojik gelişmesinin İngiltere'nin dış ticareti ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bu noktada, İngiltere için bu ilişkinin pozitif yönlü ve güçlü olduğu hem 1994 ile 2015 yılları aralığındaki rakkamlar bir excel tablosunda biraraya getirilip yorumlandığında hem de bu yorumu teyid amacı ile ek olarak yapılan regresyon analizi ile ortaya konulmuş olmaktadır.

Kaynakça

ALDCROFT, Derec Howard, The British Economy: Years of turmoil, 1920-1951, Humanities Press international, England, 1986

ALPAY, Serel, ABD İngiltere ilişkileri, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2012

BAYRAKTUTAN, Yusuf, Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri, Kocaeli Üniversitesi, İİBF, İktisat bölümü, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 2003

BİLİK, Erol, İngiltere’de 18 ve 19.uncu Yüzyıllarda parlamento hükümeti ve anayasa ıslahatı, Ankara Üniversitesi hukuk fakültesi dergisi, Ankara, 1993

CAINCROSS, Alec, Years of Recovery: British Economy Policy, 1945-1951, The President and Fellows of Harvard College, United States, 1987

ÇAĞRI, Erhan, Avrupa 'nın intiharı ve ikinci dünya savaşı sonrası temel sorunlar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi makale, Ankara, 1996

DEVİREN (Vatansever) Nursen, "Yeni dış ticaret teorileri ve Türkiye – AB ülkeleri arasındaki endüstri – içi ticaretin analizi", (T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, İktisat ana bilim dalı yayınlanmış doktora tezi), İstanbul, 2003

GÜRAN, Tevfik, İktisat Tarihi, DER YAY yayınevi, İstanbul, 2011

HOBBSAWN, E.J., Sanayi ve İmparatorluk, Dost Kitap Evi, Ankara, 2013

HOBBSAWN, E.J., "Kısa 20.yüzyıl 1914–1991: Aşırılıklar Çağı", Everest Yayınları, İstanbul, 2006

JAYME Frederico G., Notes on Trade and Growth, Universidade Federal de Minas Gerais Faculdade de Ciências Economicas Centro de Desenvolvimento e Planejamento Regional, Tartışma metni, 2001

KORKMAZ, Suna ve AYDIN, Ahmet , Türkiye'de dış ticaret – Ekonomik büyüme ilişkisi: Nedensellik Analizi, International Refereed Academic Social Sciences Journal, 2015

KÜÇÜKKALAY, Abdullah Mesud, Dünya İktisat Tarihi, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2014

SEYİDOĞLU, Halil, Uluslararası iktisat, Teori politika ve uygulama, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2015

SHEPLEY, Nick and BYRENE Mike, Britain 1851-1964: Challenge and Transformation, Hodder Educaton, England, 2015

TAŞAR, Mehmet Okan, İktisadi Doktrinler ve Tarihsel gelişimi, Palet Yayınları, Konya, 2016

TEMEL, Ümit Can, Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, DergiPark AKEDEMİK makale, 2016

TURANLI, Rona, İktisadi Düşünce Tarihi, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2011

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz dış politikası: İmparatorluk yaşıyor mu ?, Akedemik Bakış Dergisi makale, 2011

İnternet Kaynakları

<http://www.tarih.gen.tr/merkantilizm.html>, Erişim Tarihi: 17.03.2017

<http://data.worldbank.org/country/united-kingdom>, Erişim Tarihi: 15.05.2017

http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati-_oecd_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 24.05.2017

<http://www.kto.org.tr/d/file/ingiliz-milletler-toplulugu-ve-ingilterenin-ab-uyeligi.pdf>, Erişim Tarihi: 01.06.2017

https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/united_kingdom_e.htm, Erişim Tarihi: 03.06.2017

<http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/GBR>, Erişim Tarihi: 07.06.2017